

tekst: Froukje Holtrop
foto's: R.H. Goedewaagen

Onorthodoxe tekeningen in De KetelFactory

Op zoek naar waar het allemaal begon, waar de grote kunstwerken der aarde werden geconcipieerd, waar poëtische gedachten stolden tot wereldberoemde gedichten. En vooral hoe die plaats er uit zag. Dat is wat schrijver en beeldend kunstenaar Florette Dijkstra (1963) bezighoudt. In haar meest recente tekeningen, tentoongesteld in De KetelFactory in Schiedam, zien we de werkkamers van onder anderen de dichters Rainer Maria Rilke, Hermann Hesse en Heinrich Heine, maar ook die van schilder Vincent van Gogh. De schrijver zelf is niet te zien, maar in de werkkamer van Hermann Hesse zien we wel een bureau getekend, daarachter een stoel en op de achtergrond een boekenkast. Precies wat je van een werkkamer zou verwachten. Is het anders nu we weten dat het om de kamer van Hesse gaat? En is het de kunstenaar daar om te doen, of gaat het om het vastleggen van een sfeer waarin een (groot) kunstwerk tot stand komt? En wat kiest Dijkstra dan om die sfeer opnieuw tot leven te wekken? Zijn het de papieren op het bureau van Hesse die door hun witheld tot de aandacht trekken, of is het die ene stoel voor het raam, of het tafeltje met inktpot en schaars licht of is het de grote lichtplek in de tekening van de kamer van Van Gogh, die meer de aandacht trekt dan de anders zo herkenbare planken op de vloer?

Musis 26

Werk van Marjolijn van den Assem

De kunstgeschiedenis is haar werkveld, haar onderzoeks-terrein en bron van inspiratie. Anders dan de meeste kunst-historici zoekt Florette Dijkstra juist naar de vergeten passages in de kunstgeschiedenis, aspecten die niet aan de orde komen, als oninteressant of irrelevant gezien worden. In haar boek *De Vrouw van Verf* (2004) bijvoorbeeld brengt ze personages van beroemde schilders tot leven, ze vertelt over wie ze waren, soms op de waarheid berust en soms erbij verzonnen. Ook tekent Dijkstra reconstructies van tentoonstellingen die ver voor haar geboorte hebben plaats gevonden of die slechts in haar fantasie bestaan. Dijkstra kan goed tekenen, ze maakt een levendige verbeelding van iets wat geweest is en hoe iets

er heeft uitgezien of er uit gezien zou kunnen hebben. Ze heeft een goede behandeling van licht en donker, waarmee ze ruimte en sfeer in het werk krijgt. De kijker waant zich in vergeten of fictieve tentoonstellingszalen. Florette Dijkstra is de hoofdpersoon in de derde editie van *Never a Day without Lines*, de tentoonstellingsreeks in De KetelFactory waarin de tekening centraal staat. Bij de KetelFactory in Schiedam gaat het om de ontmoeting. Directeur Winnie Teschmacher nodigde Dijkstra uit. 'Ik kende het boek *De Vrouw van Verf*, ik was er erg van onder de indruk. Toen ik Dijkstra ontmoette en ook haar tekeningen zag, wilde ik graag haar werk laten zien. Op haar beurt

Florette Dijkstra is de hoofdpersoon in de derde editie van Never a Day without Lines, de tentoonstellingsreeks in De KetelFactory waarin de tekening centraal staat. Bij de KetelFactory in Schiedam gaat het om de ontmoeting. Directeur Winnie Teschmacher nodigde Dijkstra uit. 'Ik kende het boek De Vrouw van Verf, ik was er erg van onder de indruk. Toen ik Dijkstra ontmoette en ook haar tekeningen zag, wilde ik graag haar werk laten zien. Op haar beurt nodigde ze Frank Van den Broeck en Marjolijn van den Assem uit. Dat kwam goed uit, beiden stonden op ons verlanglijstje!'

Eén opmerking moet wel gemaakt worden over de titel van de tentoonstelling *Vergetende Herinnering*. Het is een slechte keuze, het klinkt wel mooi, maar het is geen goed Nederlands. Het blijkt dan ook vertaald uit het Frans: *Oublieuse Memoire*, de titel van een gedicht van Maurice Blanchot. Maar in het Nederlands is het niks, een herinnering kan niet vergeten.

nodigde ze Frank van den Broeck en Marjolijn van den Assem uit. Dat kwam goed uit, beiden stonden op ons verlanglijstje! Ook Van den Broeck en Van den Assem doen verslag van denkbeeldige werelden. Van den Broeck tekent raadselachtige composities, zoals die alleen in dromen en fantasieën voorkomen. Van den Assem treedt in de voetsporen van filosoof Friedrich Nietzsche en verdiept zich in een innerlijke wereld, die ze verbeeldt met brede verstreken in een groot gebaar in waterwallen in Oost-Indische inkt. Centraal staan bij de drie het onderzoek naar het ontstaansmoment van kunst, de een door een semi-wetenschappelijk onderzoek en verslag, de ander door beelden op te tekenen die aan zijn oog verschijnen met terugkerende motieven en de laatste door de ervaren hand intuïtief het werk te laten doen met een grote expressie.

De tekeningen van Van den Broeck (1950) hebben allemaal ongeveer hetzelfde formaat, hij tekent met (kleur)potlood. Sommige zijn meer zwart-wit, andere zijn kleurrijk. Sommige hebben een paar eenvoudige lijnen, andere zijn rijkelijk ingekleurd. Maar hun raadselachtigheid hebben de tekeningen met elkaar gemeen. Enerzijds lijken ze een verslag uit de gedachte wereld van Van den Broeck en vragen de terugkerende motieven om interpretatie, anderzijds spreken zijn tekeningen zo tot de verbeelding dat ze weer het begrip tot een nieuw verhaal of verhalen. Zo zien we bijvoorbeeld een rode schoen en een blauwe schoen van achter naast een omhoog lopende trap. De ene schoen heeft de hiel gelicht en suggereert een lopende beweging. Gaan ze de trap op? En waar leidt die trap naartoe? De volle maan op de achtergrond belooft niet veel goeds. In een ander

Werk van Frank Van den Broeck

werk staat een buste recht tegenover een intimiderende gestalte met hoed, of een paar rechtopstaande haaren naast een tijdschrift op de grond waaronder vandaan licht straalt, of adelaarsklauwen op een gebouw. Opvallend is dat je in zijn tekeningen de mensen en dingen vaak van achter ziet, waardoor je als het ware met ze 'meekijkt' en meevoelt en de absurditeit direct ervaart. Toch wordt er, net als in een droom of als je naar een film kijkt, geen actie verwacht, je blijft beschouwer, geen deelnemer. Sommige motieven keren steeds terug, ook iets dat in dromen voorkomt. Vaak zie je schoenen, een schilderspalet, een buste, vogelklauwen, een skyline en een duidelijke lichtbron, bijvoorbeeld een volle maan. Van den Broeck zei ooit in een interview: 'Er is geen vooraf gecodeerde symboliek. Gezocht wordt naar onorthodoxe associaties. Motieven maken deel uit van een continuüm van verbeelding. Elk werk zoomt in op een detail van dit continuüm, op een specifiek moment. De betekenis of definitieve gedachte ligt niet voor eens en altijd vast. Een motief kan telkens door de maker anders gezien worden.' Het werk van Marjolijn van den Assem (1947) is heel anders van aard. Er is geen duidelijke voorstelling, maar het lijkt wel degelijk ergens op. Ze gebruikt een brede kwast met zwarte inkt en maakt met een groots gebaar een neerwaartse beweging op het papier. Het resultaat is een soort waterwal met eventueel wat bomen of andere begroeiing eromheen. Haar werk is meer expressief dan dat van haar mede-exposanten. De spontaniteit is echter niet willekeurig of ongecontroleerd. Van den Assem tekent en schildert al tientallen jaren en die ervaring maakt dat ze zegt: 'Ik kan op mijn hand vertrouwen, het schilderij maakt zichzelf'. Maar naast het tekenen op papier, snijdt ze erin, ze niet en vouwt,

en daarmee worden het papiersculpturen. Er hangt er ook een op de tentoonstelling. De onorthodoxe manier van het papier en inkt omgaan zien we ook in een werk waarbij vijf velen elkaar gedeeltelijk overlappen, waar ze dan weer op tekent. Van den Assem maakt bijzonder werk, het heeft een enorme kracht. Misschien door het eenvoudige gebruik van zwart en wit en die paar resolute streken waarmee het werk gemaakt is. Dat ervaar je meteen, daarvoor hoef je niet te weten welk gedachtegoed daarachter schuil gaat. Want dat is nogal wat, blijkt. 'Op papier en linnen bewandel ik de wereld. Mijn belevenissen vilden hun weerslag in beelden.' Het werk van Nietzsche speelt een belangrijke rol in haar werk. Sinds 1979 volgt ze hem, ze bezoekt plaatsen waar hij verbleef, tot aan de waterwallen bij Napels aan toe. Ze verdiept zich in zijn correspondentie, schrijft brieven over en op haar website schrijft ze over de onontkoombare belofte om op te gaan in de intensiteit van het blootgevende handschrift in de hoop op gelijkgestemdheid. Al met al is het een evenwichtige tentoonstelling met drie tekenaars die elk op hun eigen manier de tekening als medium gebruiken. En op een mooie manier gepresenteerd, zoals we inmiddels gewend zijn van de Kettelfactory. Een opmerking moet wel gemaakt worden over de titel van de tentoonstelling *Vergetende Herinnering*. Het is een slechte keuze, het klinkt wel mooi, maar het is geen goed Nederlands. Het blijkt dan ook vertaald uit het Frans: *Oublieuse Memoire*, de titel van een gedicht van Maurice Blanchot. Maar in het Nederlands is het niks, een herinnering kan niet vergeten. De vertaler heeft zijn werk niet goed gedaan, maar de tentoonstellingsmakers hebben zich in de mooie woorden laten meeslepen ...

Werk van Florette Dijkstra

Werk van Marjolijn van den Assem